



Sygn. akt I UK 70/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Jerzy Kwaśniewski

w sprawie z odwołania Z. A.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
z udziałem z zainteresowanego D. H.
o ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 września 2006 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 7 grudnia 2005 r., sygn. akt (...),

uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 7 grudnia 2005 r. zmienił zaskarżony przez ubezpieczonego Z. A. wyrok Sądu

Okręgowego w B. V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 lipca 2005 r. i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z 22 grudnia 2004 r., ustalając, że ubezpieczony Z. A. w okresie urlopu wychowawczego od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 22 maja 2001 r. podlegał obowiązkowemu pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu.

W sprawie tej ustalono, że ubezpieczony Z. A. prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą od dnia 1 sierpnia 1996 r. w formie spółki cywilnej Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Handlowo - Usługowe "W." Z. A., A. H. z siedzibą w B. Z tego tytułu zgłosił się do ubezpieczenia zdrowotnego. Od dnia 28 lutego 2001 r. ubezpieczony zarejestrował w Urzędzie Miasta B. działalność gospodarczą. Jednocześnie pozostawał w stosunku pracy w Miejskim Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej w B., w pełnym wymiarze czasu pracy. W okresie od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 22 maja 2001 r. korzystał z urlopu wychowawczego. Decyzją z dnia 22 grudnia 2004 r. organ rentowy stwierdził, że Z. A. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej podlegał od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 22 maja 2001 r. obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym; nie podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu jako osoba przebywająca na urlopie wychowawczym w wymienionym okresie oraz nie podlegał w powyższym okresie dobrowolnym ubezpieczeniom z tytułów, o których mowa w art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137 poz. 887 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych lub ustawa systemowa.). Zdaniem organu rentowego ubezpieczony w okresie przebywania na urlopie wychowawczym, zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy, nie podlegał obowiązkowemu pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu, a podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu z tytułu równoczesnego prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Oddalając odwołanie ubezpieczonego od tej decyzji Sad Okręgowy zgodził się ze stanowiskiem organu rentowego stwierdzając, że skoro w okresie korzystania z urlopu wychowawczego nie były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne, gdyż pracownik nie osiągał w tym czasie przychodu z umowy o pracę, to w tym okresie podlegał on ubezpieczeniu społecznemu jako prowadzący

działalność gospodarczą. Nadto, zdaniem Sądu, art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy ma zastosowanie wyłącznie do osób, które nie legitymują się innym tytułem do podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu.

Sąd Apelacyjny, uznając apelację ubezpieczonego, zmienił zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego wskazując, że pracownik przebywając na urlopie wychowawczym w dalszym ciągu podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 i 5 oraz art. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zasadą jest podleganie obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z jednego tytułu. Zatem pracownik w rozumieniu art. 8 ust. 1 ustawy, prowadzący równocześnie działalność gospodarczą podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego tylko z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy (z wyjątkiem osób wymienionych w art. 9 ust. 1 a ustawy). Z art. 6 ust. 1 pkt 19 tej ustawy wynika, że osoby przebywające na urloпах wychowawczych podlegają obowiązkowi ubezpieczenia, a art. 9 ust. 6 dodaje "jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów leczenia rodzających obowiązek ubezpieczeń społecznych". Sąd podkreślił, że zgodnie z art. 16 ust. 8 wymienionej ustawy składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe osób przebywających na urloпах wychowawczych finansuje w całości budżet państwa za pośrednictwem ZUS. Skoro zatem pracownik przebywając na urlopie wychowawczym w dalszym ciągu podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z tytułu pozostawania w stosunku pracy wówczas art. 6 ust. 1 pkt 19 (oraz art. 16 ust. 18 ustawy) nie ma do niego zastosowania jako dotyczący innych sytuacji. Dla poparcia swojego stanowiska Sąd Apelacyjny przywołał wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2005 r. sygn. akt II UK 128/04 (OSNP 2005 r., poz. 233) oraz z dnia 20 października 2005 r. w sprawie I UK 63/05 (niepubl.).

W skardze kasacyjnej organ rentowy powołał się na naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1/ art. 9 ust. 6 oraz art. 16 ust. 8 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 1 i 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że innym tytułem w rozumieniu art. 9 ust. 6 tej ustawy - w odniesieniu do osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński lub zasiłek w wysokości zasiłku

macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19 tej ustawy) - jest stosunek pracy, w związku z którym osoby te przebywają na urlopie wychowawczym lub macierzyńskim, 2/ art. 6 ust. 1 pkt 5 oraz art. 9 ust. 1a w związku z art. 18 ust. 4 pkt 5a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez przyjęcie, że nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą i jednocześnie pozostająca w stosunku pracy, jeżeli ze stosunku pracy osiąga przychód niższy od minimalnego wynagrodzenia za pracę, 3/ art. 2a ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez nierówne traktowanie odwołującego się w zakresie opłacania składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej w stosunku do osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, które nie korzystały z urlopu wychowawczego lub macierzyńskiego w okresie prowadzenia działalności gospodarczej. Skutkiem przyjęcia takiej interpretacji przez Sąd jest uznanie, że korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy, bez względu na wysokość osiąganego przychodu ze stosunku pracy, wyłącza obowiązek ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy). Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał istnienie potrzeby wykładni wyżej wskazanych przepisów obowiązującego prawa i ustalenia, czy innym tytułem w rozumieniu art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w odniesieniu do osób przebywających na urlopach wychowawczych, pobierających zasiłek macierzyński lub zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego jest stosunek pracy, w związku z którym osoby te przebywają na urlopie macierzyńskim lub wychowawczym, w sytuacji gdy z tytułu pozostawania w stosunku pracy nie osiągają one przychodów. Ponadto istnieje potrzeba wskazania czy osoba przebywająca na zasiłku wychowawczym lub macierzyńskim, pozostająca w stosunku pracy i jednocześnie prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, powinna być objęta ubezpieczeniem społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą (art. 6 ust. 5 ustawy), czy też przysługuje jej uprawnienie do skorzystania z uprawnień przewidzianych w art. 16 ust. 8 tej ustawy tj. z finansowania w całości przez budżet państwa za

pośrednictwem ZUS składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Okolicznością uzasadniającą rozpoznanie skargi kasacyjnej jest również konieczność wypracowania jednolitej wykładni prawa, aby w sprawach o podobnych stanach faktycznych nie zapadały odmienne wyroki, jak to ma miejsce w chwili obecnej oraz równe traktowanie osób prowadzących działalność gospodarczą co do opłacania i obliczania składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, bez względu na to, czy korzystają jednocześnie z urlopu wychowawczego lub macierzyńskiego, udzielonego im przez pracodawcę. Zdaniem skarżącego fakt, że osoba przebywająca na zasiłku wychowawczym lub macierzyńskim jest nadal pracownikiem, nie przesądza o tym, że osoba taka ma być objęta ubezpieczeniem społecznym pracowników w okresie przebywania na takim urlopie. We wskazanym okresie nie zachowuje bowiem prawa do wynagrodzenia, nie osiąga więc przychodu, który jest podstawą do naliczania i odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne (art. 18 ust. 1 ustawy). Brak przychodu przesądza o tym, że osoba przebywająca na zasiłku wychowawczym lub macierzyńskim nie może być objęta ubezpieczeniem społecznym pracowników (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy). Ponadto gdyby intencją ustawodawcy było uznanie, że osoby te podlegają ubezpieczeniom społecznym pracowników, zbędne byłoby wyodrębnienie w art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, bowiem zawierałby się on w art. 6 ust. 1 pkt 1 tej ustawy. Również niecelowe byłoby wprowadzanie do ustawy przepisu art. 9 ust. 6, zgodnie z którym "osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 8 i 19, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych". Przyjęta przez Sąd Apelacyjny interpretacja powoduje, że art. 9 ust. 6 ustawy jest zbędny, bowiem dla osób przebywających na urlopie wychowawczym lub macierzyńskim, tym tytułem zawsze byłby stosunek pracowniczy. Organ rentowy wskazał, że osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1 ustawy). Sam fakt zawarcia umowy o pracę nie przesądza o tym, że na osobie prowadzącej działalność gospodarczą nie ciąży obowiązek zgłaszania się do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych z

innych tytułów, w tym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Należy mieć przy tym na uwadze, że jeżeli podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zawartej umowy o pracę jest niższa od minimalnego wynagrodzenia (art. 9 ust. 1a w związku z art. 18 ust. 4 pkt 5a ustawy), to powstaje obowiązek podlegania ubezpieczeniom i społecznym również z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W omawianej sprawie ubezpieczony z tytułu pozostawania w stosunku pracy w okresie przebywania na zasiłku wychowawczym nie osiągnął przychodu (podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne wynosiła 0,00 zł.). Wobec nieosiągnięcia przychodu w okresie pozostawania na zasiłku wychowawczym nie powstaje obowiązek ubezpieczeń społecznych z tego tytułu, zatem stosunek pracowniczy nie jest innym tytułem rodzącym obowiązek ubezpieczeń społecznych w rozumieniu art. 9 ust. 6 ustawy. Zdaniem skarżącego pracownik otrzymujący wynagrodzenie niższe od minimalnego i prowadzący działalność gospodarczą jest zobowiązany do odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W przeciwnym wypadku po przejściu na urlop wychowawczy, nie musiałby odprowadzać składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, a finansowanie składek emerytalnej i rentowych zgodnie z art. 16 ust. 8 ustawy, przejąłby w całości budżet państwa za pośrednictwem ZUS. Z tych względów, w ocenie organu rentowego, ubezpieczony powinien podlegać obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 oraz art. 9 ust. 1a ustawy. Nawet gdyby przyjąć, że odwołujący się podlegał w omawianym okresie pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu, to nie jest to tożsame z tym, że w całym tym okresie nie podlegał ubezpieczeniom społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Fakt podlegania pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu byłby istotny w sprawie jedynie do czasu zmiany art. 9 ustawy poprzez dodanie art. 9 ust. 1a tej ustawy, tj. do dnia 30 grudnia 1999 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 110, poz. 1256, art. 1). Po tej dacie, w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym ubezpieczonego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, bez znaczenia będzie okoliczność podlegania przez niego ubezpieczeniom społecznym pracowników, o ile nie osiąga z tego tytułu

przychodu w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę. Nawet gdyby przyjąć, że ubezpieczony od dnia 30 grudnia 1999 r. do dnia 22 maja 2001 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym pracowników, to jednocześnie podlegałby ubezpieczeniom społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. W tym stanie sprawy od dnia 30 grudnia 1999 r. do dnia 22 maja 2001 r. w stosunku do ubezpieczonego nie miał zastosowania art. 9 ust. 6 ustawy, bowiem prowadzenie działalności gospodarczej było tytułem rodzącym obowiązek ubezpieczeń społecznych. Na zakończenie skarżący wskazał, że zasada równego traktowania ubezpieczonych (art. 2a ustawy) dotyczy między innymi warunków objęcia systemem ubezpieczeń społecznych oraz obowiązku opłacania i obliczania wysokości składek na ubezpieczenie społeczne (ust. 2 pkt 1 i 2). Obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą może być uchylony jedynie w sytuacjach ściśle określonych w omawianej ustawie. Skoro ustawodawca nie przewidział, że pobieranie zasiłku wychowawczego lub macierzyńskiego uchyla obowiązki wynikające z art. 6 ust. 5 ustawy, to nie można przyjmować interpretacji rozszerzającej. Zmierzałoby to bowiem do nierównego traktowania w zakresie obowiązku opłacania i obliczania składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, które nie korzystają z urlopu wychowawczego lub macierzyńskiego, udzielonego przez pracodawcę. W tym stanie rzeczy skarżący wniósł o uchylenie i zmianę w całości zaskarżonego wyroku z dnia 7 grudnia 2005 r. i oddalenie apelacji wnioskodawcy.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik ubezpieczonego powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2005 r. sygn. II UK 128/04 podniósł, że dopóki osoba prowadząca działalność gospodarczą pozostaje pracownikiem, dopóty podlega przymusowi ubezpieczenia wyłącznie z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu podlegają również osoby korzystające z urlopu wychowawczego i pobierające zasiłek macierzyński lub zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy) - "od dnia spełnienia warunków, o których mowa w art. 9 ust. 6, do dnia zaprzestania spełniania tych warunków" (art. 13 pkt 13). Jak wynika z art. 9 ust. 6 ustawy w związku z jej art. 6 ust. 1 pkt 19, przymus ubezpieczenia w

odniesieniu do tej grupy ubezpieczonych istnieje tylko wtedy, gdy "nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych". Z powołanych przepisów nie wynika przymus ich ubezpieczenia z tych innych tytułów. Wynika z nich tyle tylko, że względem osób przebywających na urloпах macierzyńskim i wychowawczym mających inny niż korzystanie z tych urloпов tytuł rodzący obowiązek ubezpieczenia, nie powstaje obowiązek ubezpieczeń na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy. Ubezpieczony podniósł, że „ustawa systemowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 definiuje pracownika jako osobę pozostającą w stosunku pracy, wprowadzając od tej definicji dla celów ubezpieczeń społecznych dwa wyjątki. Według art. 13 pkt 1 ustawy, obowiązkowo ubezpieczeniom podlegają pracownicy od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku. Urloпы macierzyński i wychowawczy są instytucjami prawa pracy”. Urloпы te są dla pracodawcy obligatoryjnymi okresami zwolnienia pracownika z obowiązku świadczenia pracy, za czas których pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia. Utrata możliwości zarobkowania rekompensowana jest świadczeniami z zabezpieczenia społecznego - zasiłkiem macierzyńskim z chorobowego ubezpieczenia społecznego (art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. Nr 60, poz. 636 ze zm.) oraz zasiłkiem wychowawczym z zaopatrzenia społecznego, czy jak to określił ustawodawca w art. 18 ust. 5a - z pomocy społecznej (rozdział 2a ustawy z dnia 1 grudnia 1994 r. o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych, jednolity tekst: Dz. U. z 1998 r. Nr 102, poz. 651 ze zm.). Tak więc przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki nie są przerwami w wykonywaniu pracy powodującymi utratę statusu pracownika. Zatem „pracownik, który korzysta z urloпу macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy nie powoduje obowiązku pracownika ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6)”. Zdaniem ubezpieczonego zarzut skargi kasacyjnej dotyczący uchybienia art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy nie jest usprawiedliwiony, a treść pozostałych zarzutów opiera się wyłącznie na wybiórczo

dokonanej interpretacji orzecznictwa Sądu Najwyższego. W świetle przedstawionych wywodów pełnomocnik ubezpieczonego wniósł o oddalenie skargi w całości z uwagi na brak uzasadnionych podstaw do jej wniesienia oraz o zasądzenie od skarżącego organu rentowego - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. - na rzecz ubezpieczonego zwrotu kosztów zastępstwa prawnego według złożonego zestawienia kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, zważywszy że kontrowersyjne, także w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zagadnienie prawne rozstrzygnął powiększony skład najwyższej instancji sądowej, przyjmując w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 maja 2006 r., III UZP 2/06 (dotychczas niepublikowana), że osoby, które w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego pozostają w stosunku pracy i równocześnie prowadzą pozarolniczą działalność podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzenia tej działalności (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz.U. nr 137, poz. 887 ze zm.).

W uzasadnieniu tego stanowiska, które w pełni akceptuje skład orzekający w rozpoznawanej sprawie, podniesiono, że w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych, która uchyliła, między innymi, ustawę z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, wyodrębnione zostały cztery ryzyka ubezpieczeniowe: emerytalne, rentowe, chorobowe oraz wypadkowe. Zostały one odrębnie uregulowane, odpowiednio: emerytalne i rentowe w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) obowiązującej od dnia 1 stycznia 1999 r., która uchyliła moc obowiązującą między innymi ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oraz ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), chorobowe w ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa (tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r., Nr 31, poz. 267),

która uchyliła poprzednio obowiązującą ustawę z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz. U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.) i wypadkowe uregulowane ustawą z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673), która uchyliła ustawę z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (tekst jednolity: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.). Te odrębne regulacje dotyczą różnych chronionych ryzyk, które podlegają ochronie w związku z gromadzeniem składki ubezpieczeniowej w odrębnych funduszach wydzielonych w ramach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu i rentowym oraz kwestie ewentualnego zbiegu różnych tytułów tych ubezpieczeń regulują art. 6 i 9 ustawy systemowej, stanowiąc - w części istotnej z uwagi na rozpatrywane zagadnienie - że obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są m.in. pracownikami (art. 6 ust. 1 pkt 1), osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi (art. 6 ust. 1 pkt 5) oraz osobami przebywającymi na urlopach wychowawczych lub pobierającymi zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19).

Tak więc ubezpieczenia emerytalne i rentowe dotyczą wszystkich osób utrzymujących się z własnej pracy, a ustawa systemowa powiązała obowiązek ubezpieczenia nie tylko z działalnością przynoszącą stały dochód, ale także z faktem osiągnięcia jakichkolwiek stałych źródeł dochodu, w tym z tytułu zasiłków z ubezpieczenia społecznego (zasiłek macierzyński i wychowawczy), zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki stałe z pomocy społecznej oraz zasiłki i świadczenia socjalne. Taki podział ubezpieczeń społecznych na cztery rodzaje oznacza nie tylko odrębną składkę na każdy rodzaj ubezpieczenia, ale także różny zakres podmiotowy podlegających obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu tych odrębnych ryzyk. Wszystkie grupy osób wymienione w art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych podlegają tylko obowiązkowi ubezpieczenia

emerytalnego i rentowych. Stosunek pracy jest szczególnym tytułem obowiązku ubezpieczenia społecznego. Powstanie stosunku pracy powoduje bowiem jednocześnie (tzw. zasada automatyzmu) powstanie stosunku ubezpieczenia społecznego.

Z kolei, w myśl ustawy systemowej, za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych, a więc na podstawie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1807 ze zm.), a także ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (tekst jednolity: Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 979 ze zm.).

Obowiązkiem ubezpieczenia społecznego w zakresie ubezpieczenia emerytalnego i rentowych objęte zostały również osoby pobierające różnego rodzaju zasiłki i świadczenia w okresach przerw w pracy zawodowej z różnych przyczyn, w tym osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek macierzyński i zasiłek na zasadach zasiłku macierzyńskiego. Zasiłek macierzyński i zasiłek na zasadach zasiłku macierzyńskiego (art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa), przysługują z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ten pierwszy przysługuje ubezpieczonej, która w dniu porodu podlegała obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu, albo w okresie urlopu wychowawczego (art. 29 ust. 1 wyżej wskazanej ustawy), natomiast drugi w razie urodzenia dziecka po ustaniu ubezpieczenia chorobowego, o ile ubezpieczenie ustało w okresie ciąży, wskutek ogłoszenia upadłości lub likwidacji pracodawcy lub z naruszeniem przepisów prawa stwierdzonym prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 30 ust. 1 tej ustawy). Składkę na ubezpieczenie społeczne osób pobierających wymienione zasiłki finansuje w całości budżet państwa za pośrednictwem ZUS (art. 16 ust. 8 ustawy systemowej). Podstawę wymiaru składki stanowi kwota pobieranego zasiłku.

Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, przysługuje na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 228, poz. 2255 ze zm.), matce lub ojcu,

opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem, które ma orzeczoną niepełnosprawność oraz konieczność stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, albo ma orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Zbieg obowiązku ubezpieczenia (art. 9 ust. 1 ustawy systemowej), dotyczy tylko ubezpieczenia emerytalnego i rentowych i zachodzi wówczas, gdy jedna osoba wykonuje kilka rodzajów działalności, z którymi wiąże się obowiązek ubezpieczenia społecznego. Powołany przepis ustawy systemowej, ustalający reguły zbiegu różnych tytułów ubezpieczenia, stanowi że jeśli któryś z tych tytułów wystąpi w zbiegu z innym tytułem wymienionym w art. 6 ust. 1 i 2 (tzw. tytułem ogólnym), to zawsze pojawia się obowiązek ubezpieczenia - tytuł taki ma charakter bezwzględny, a więc jego istnienie nie prowadzi do zwolnienia z obowiązku ubezpieczenia. Tak więc w przypadku zbiegu co najmniej dwóch tytułów bezwzględnych, oba one rodzą obowiązek ubezpieczenia, natomiast w razie zbiegu ze sobą pozostałych tytułów ogólnych, ustawa systemowa przyjmuje zasadę pierwszeństwa w czasie.

Z przedstawionych przepisów i przytoczonych wyżej uwag, wynika dla rozpoznawanej sprawy przede wszystkim to, że przebywanie na urloпах wychowawczych lub pobieranie zasiłku macierzyńskiego albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, jest samodzielnym tytułem ubezpieczeniowym obok posiadania statusu pracownika czy statusu osoby prowadzącej pozarolniczą działalność i powstaje w związku z osiągnięciem przychodów „zasiłkowych”, pełniących rolę swoistego substytutu wynagrodzenia.

Przepis art. 9 ust. 1 ustawy systemowej, przesądza, że osoby, będące m. in. pracownikami, spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniem tylko z tytułu stosunku pracy (zasada pierwszeństwa pracowniczego tytułu ubezpieczenia społecznego). Osoby te mogą dobrowolnie, na swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów. Warto pamiętać, że także pracownicy, mający ustalone prawo do

emerytury lub renty, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (ust. 4).

Powyższe oznacza, że obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, podlegają: pracownicy - od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku (art. 13 pkt 1 ustawy systemowej), osoby prowadzące działalność pozarolniczą - od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności (art. 13 pkt 4), osoby pozostające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego - od dnia spełnienia warunków, o których mowa w art. 9 ust. 6, do dnia zaprzestania spełniania tych warunków (art. 13 pkt 13). W dalszym ciągu oznacza to, że ustawodawca przyjął zasadę pierwszeństwa obowiązkowego ubezpieczenia z jednego – pracowniczego - tytułu, stanowiąc w art. 9 ust. 1 ustawy, że osoby będące pracownikami, „spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów”, są obejmowane ubezpieczeniami tylko z jednego (pracowniczego) tytułu. W stosunku do osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, obowiązek ubezpieczenia z tego tytułu pojawia się tylko wtedy, gdy „nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych” (art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy systemowej). Z powyższego wynika, że osoby przebywające na urloпах macierzyńskim i wychowawczym, mające inny jeszcze, niż korzystanie z tych urloпов, tytuł rodzący obowiązek ubezpieczenia (np. prowadzenie działalności pozarolniczej), nie podlegają obowiązkowi ubezpieczeń emerytalnego i rentowych na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy, ale z mocy art. 6 ust. 1 pkt 5.

Równocześnie i niewątpliwie w okresach urloпов macierzyńskiego (art. 180 k.p.) i wychowawczego (art. 186 k.p.), których udzielenie jest obowiązkiem pracodawcy, pracownicy są zwolnieni z obowiązku świadczenia pracy. Za czas tych urloпов pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia, otrzymując z tego tytułu świadczenia z zabezpieczenia społecznego – zasiłek macierzyński, albo dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urloпу wychowawczego, rekompensujące w jakiejś mierze niepobieranie wynagrodzenia.

Fakt, że przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki nie powodują utraty statusu pracownika (rozumianego w art. 8 ust. 1 ustawy systemowej jako „osoba pozostająca w stosunku pracy”) nie może jednak prowadzić do wniosku, że pozostaje „w mocy” pracowniczy tytuł ubezpieczenia. Trzeba bowiem podkreślić, że stosownie do art. 16 ust 2 ustawy systemowej, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe - ponoszą w równych częściach ubezpieczony i płatnik (pracodawca). Tymczasem ze względu na to, że podczas pobierania zasiłku macierzyńskiego i zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia, to należy przyjąć, że ustał tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych ze stosunku pracy, ponieważ przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka lub sprawowania nad nim osobistej opieki mają dla pracownika ten skutek, że nie ma on obowiązku uiszczenia składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe od wynagrodzenia, które mu w tych okresach nie przysługuje. Obowiązku tego nie ma również pracodawca ze względu na nieświadczenie pracy przez pracownika i niewynagradzanie go, natomiast art. 16 ust. 8 ustawy systemowej w przypadku takich osób stanowi, że składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe finansuje w całości budżet państwa. Z powyższego łącznie wynika to, że ustawodawca na czas opieki nad dzieckiem, w miejsce stosunku pracy (mimo jego formalnego trwania), wprowadził odrębny tytuł obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w postaci pobierania zasiłku macierzyńskiego i zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego.

Skoro zgodnie z art. 9 ust. 6 ustawy systemowej, osoby przebywające na urloпах wychowawczych i pobierające zasiłek macierzyński, albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych, a obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność oraz osoby z nimi współpracujące (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej), to w sytuacji gdy obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych przestał wpływać z zatrudnienia, a powstał z tytułu korzystania z urlopu wychowawczego i pobierania zasiłku macierzyńskiego, albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, to pojawia się nowy tytuł

obowiązkowego ubezpieczenia ze względu na prowadzenie pozarolniczej działalności. Tytuł ten, tym samym „eliminuje” dotychczasowe ubezpieczenie z tytułu korzystania z urlopu wychowawczego i pobierania zasiłku macierzyńskiego, albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego. Identyczne stanowisko zostało wyrażone także w wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia 19 marca 2003 r., II UK 157/02, (OSNP z 2004 r. Nr 1, poz. 9) oraz z dnia 14 czerwca 2005 r., I UK 280/04, (OSNP z 2006 r. Nr 3-4, poz. 61), a zawarte w nich poglądy zasługują na aprobatę.

Akceptując treść i motywy omówionej uchwały wydanej w składzie powiększonym Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

/tp/